

ЩО «ПАМ'ЯТАЄ» ПРЕСА МАЛОГО МІСТА ПРО ДРУГУ СВІТОВУ ВІЙНУ?

***Анотація.** Дослідження присвячено аналізу ступеня репрезентації пам'яті про Другу світову війну на шпальтах газети малого міста Калинівки – «Прапор перемоги» за 1990-ті – 2000-ні рр. Привертає увагу домінування комеморативних практик, успадкованих від радянської доби, хоча вже від 2015 р. поширюється європейська риторика.*

***Ключові слова:** преса, мале місто, місце пам'яті, Друга світова війна.*

***Abstract.** The study is devoted to the analysis of the degree of representation of memory of the World War II on the front pages of the small town of Kalinivka – «Victory Flag» in the 1990s – 2000s. The attention is attract to the dominance of commemorative practices inherited from the Soviet era, although European rhetoric has been spreading since 2015.*

***Keywords:** press, small town, memory location, World War II.*

Динамічність історичної пам'яті у медійному полі актуалізує дослідження сучасних тенденцій її формування, репрезентації та впливу на колективні уявлення про минуле, у нашому випадку пов'язане з Другою світовою війною, 75-ті роковини завершення якої припадають на поточний рік. Традиційно історики здебільшого привертають увагу до минувшини великих населених пунктів, оминаючи «малі» міста. Перші є очевиднішими як великі об'єкти, другі – складніші для дослідження. Водночас наразі прийшло усвідомлення того, що останні виступають носіями потужного шару історичної пам'яті, одним із місць представлення якої виступає місцева періодика. Як об'єкт дослідження обрано періодичку малого міста Калинівки, 20-тисячного райцентру у Вінницькій області.

Історіографічна доля малих міст характеризується невисоким рівнем опрацювання їхньої минувшини, що повною мірою демонструє стан вивчення історії Калинівки. Радянська версія цього населеного пункту представлена у виданні «Історія міст і сіл Української РСР. Вінницька область» [4]. У 1981 р. В. Загалилом та М. Запорожцем був підготовлений популярний нарис з історії Калинівки, який «знайомить з сьогоденням і героїчним минулим» [3]. Отже, місто залишається з радянською версією власної минувшини, з огляду на що підноситься значення сучасного періодичного видання як динамічного носія інформації. Щодо проблеми пам'яті про останню світову війну, то таке історіографічне поле є доволі розлогим, на ньому працюють Г. Касьянов, О. Лисенко та чимало інших науковців [5; 7; 8]. Водночас проблема специфіки колективної пам'яті про Другу світову на рівні конкретного малого міста поки що залишається поза увагою науковців.

З огляду на викладене, мета цього дослідження полягає в аналізі ступеня репрезентації пам'яті про події Другої світової війни на шпальтах газети малого міста – Калинівки. Як джерело обрано газету «Прапор перемоги» за 1992–2018 рр., яка має понад 80-річну історію [1].

Опрацювання наявних номерів газети, починаючи з 1992 р., показало, що публікації про Другу світову війну впродовж року з'являються переважно до пам'ятних дат. Наприклад, 18 березня, до Дня визволення Калинівки від окупантів; 9 травня, до Дня Перемоги; 22 червня, Дня вшанування пам'яті жертв війни в Україні; 22 вересня, до Дня партизанської слави; до 28 жовтня – Дня визволення України від нацистських загарбників.

Щороку на шпальтах видання розміщені публікації про урочистості в Калинівці до 9 травня. У 2018 р. традиційний парад модернізували, і замість проходження колон дітей і молоді, центральною площею Калинівки крокували військові, ветерани війни в Афганістані, учасники російсько-української війни. Переважну більшість публікацій становлять інтерв'ю з ветеранами війни і сухий виклад історичних подій без будь-якого їхнього аналізу. Таким, наприклад, є матеріал до Дня оборони Києва «Пам'яті доблесних воїнів» [9]. Протягом 1992 р. – початку 2000-х рр. доволі частими є згадки понять «фашизм», «німецько-фашистські загарбники», як наприклад у статті «Вшануємо пам'ять безневинних жертв фашизму» авторства учасника війни І. Фрімермана [14].

Опрацювання примірників газети показало, що протягом двадцяти років у Калинівському районі було відкрито один пам'ятник Герою Радянського Союзу М. Степовому – у 2014 р. на території загальноосвітньої школи № 1 [4]. У 2016 р. у селі Лісова Лесіївка відновили та урочисто відкрили пам'ятник загиблим землякам у роки Другої світової війни [12].

Порівняння випусків газети за 1992, 1999, 2014 роки показало таке. У номерах газети «Прапор перемоги» за 1992 р. не повідомлялося про будь-які меморіальні акції, за 1999 р. у рубриці «Фото факт» редакція газети інформує населення про прибирання могили загиблих воїнів учнями Уладівської школи під час літніх канікул, у 2014 р. зустрічаємо дві статті: «Герої не вмирають!» і «Розквітають маки навесні» [2; 11; 13]. У першій ідеться про висадження учнями Комунарівської школи трояндових кущів у пам'ять про загиблих Небесної сотні та воїнів Другої світової війни, друга присвячена започаткуванню учнями м. Калинівки європейської традиції вшанування учасників Другої світової війни червоним маком.

У № 85 газети від 9 листопада 2005 р. розміщена стаття викладачки технікуму Л. Тесецької «Пісня в пам'ять про визволителів», в якій ідеться про «конкурс військово-патріотичної пісні, присвячений 61-й річниці визволення України від німецько-фашистських загарбників» у Калинівському технологічному технікумі. Завершується публікація емоційним висновком: «Цей захід став справжнім святом єднання різних поколінь, свідченням безмежної шани до подвигу визволителів нашого народу, злету патріотичного духу молоді» [10].

Газета «Прапор перемоги» повідомляє про долучення учнів шкіл до меморіальних акцій. Простежується, що до 2007 р. статті, присвячені меморіальним акціям, влаштованим учнями, були поодинокими, а вже з 2007 по 2018 роки їхня кількість помітно зростала.

Отже, перегляд випусків газети «Прапор перемоги» протягом 1990-х – 2000-х рр. показує зростання кількості меморіальних акцій, присвячених Другій світовій війні. З-поміж них позначені такі їхні форми: відкриття пам'ятника учасникам Другої світової війни, реставрація наявних монументів, перепоховання воїнів Другої світової війни, мітинги-реквієми, урочисті паради тощо. Зауважимо, що у меморіальних заходах переважно брала участь учнівсько-студентська молодь, тобто на ці заходи покладалося, передусім, виховне значення. Загалом у процесі опрацювання обраного видання привертає увагу домінування комеморативних практик, успадкованих від радянської доби, хоча вже від 2015 р. у Калинівському районі, як і загалом в Україні, поступово поширюється європейська символіка та риторика. Останнє, що привернуло увагу – актуалізація проблематики Другої світової війни з 2014 р. Це відбулося як реакція на військову агресію Росії на теренах України. Масова стурбованість українців призвела до зацікавленості пересічних громадян в історії Другої світової війни. Ця ситуація цілком підтверджує думку П. Коннертона: «Наше сприйняття теперішнього великою мірою залежить від нашого знання про минуле» [6, 17].

Джерела та література

1. Газета «Прапор перемоги». Калинівська районна рада. Офіційний сайт. URL: <http://kalynivka-rr.org.ua/zasobi-masovoi-informacii/gazeta-prapor-peremogi/>
2. Герої не вмирають. *Прапор перемоги*. № 33. 2014. 13 травня.
3. Загалило В. І., Запорожець М. А. Калинівка: путівник. Одеса: Маяк, 1981. 44 с.
4. Історія міст і сіл Української РСР: в 26-ти т. Вінницька область / гол. ред. кол.: П. Т. Тронько (гол. редкол.). Київ: Голов. ред. УРЕ АН УРСР, 1972. 777 с.
5. Касьянов Г., Смолій В., Толочко О. Україна в російському історичному дискурсі: проблеми дослідження та інтерпретації. Київ: Інститут історії України, 2013. 128 с.
6. Коннертон П. Як суспільства пам'ятають / пер. з англ. С. Шліпченко. Київ: Ніка-Центр, 2004. 184 с.
7. Лисенко О. Є. Подолання «міфу війни», або від якої спадщини ми відмовляємося: науковий дискурс, політика пам'яті та сучасні виклики (з приводу 70-річчя перемоги над нацизмом і фашизмом). *Український історичний журнал*. 2015. № 2. С. 4–21.
8. Лисенко О. Є. Український вимір Другої світової війни крізь призму історичної пам'яті. *Український вимір Другої світової війни крізь призму історичної пам'яті. Національна та історична пам'ять*. 2013. Вип. 9. С. 140–167.
9. Пам'яті доблесних воїнів. *Прапор перемоги*. № 69. 1996. 11 вересня.
10. Пісня в пам'ять про визволителів. *Прапор перемоги*. № 44. 2005. 13 листопада.
11. Розквітають маки на весні. *Прапор перемоги*. № 33. 2014. 13 травня.
12. У Лісовій Лесіївці відреставрували пам'ятник загиблим односельчанам. *Прапор перемоги*. № 19. 2016. 13 травня.
13. Фото факт. *Прапор перемоги*. № 67. 1999. 1 вересня.
14. Фрімерман І. Вшануємо пам'ять безневинних жертв фашизму. *Прапор перемоги*. № 47. 1992. 28 травня.